

Sel'e esa 1936-yilda o'zining "Umumiy adaptatsiya sindromi" haqidagi birinchi ilmiy ishini nashr qildi, lekin uzoq vaqtgacha "stress" tushunchasini q o'llamay, uning o'rniga "nerv psixik zo'riqish" tushunchasidan foydalanadi.

Xulosa o'rnida aytib o'tishim lozimki, hozirgi kunda pedagoglik kasbi juda ham talabgor sohalaridan biri hisoblanadi. Buning asosiy sabablaridan biri undagi ishga ajratilayotgan imkoniyatlar va ba'zi bir xususiy sektorlardagi yaxshi to'lov. Lekin bu tangani ikkinchi tomoni yo'q degani emas [7]. Hozirda ustozlarga rahbariyat tomonidan beriladigan bosim va talabalarning ularga ko'rsatadigan ba'zi bir qo'shtirmoq ichidagi munosabati ularni kunlik stressga ega bo'lishiga sababchi bo'ladi desak adashmaymiz. Mana shunday stresslarning miqdori oshib

ketishi sababli ular bu kasbdan qaysidir ma'noda ko'ngli soviydi va bu ularni bir kun kelib bu kasbni tashlab ketishiga majbur qiladi.

Shaxsda kasbiy so'nish, stress yuzaga kelgan holda uni bartaraf etish uchun pedagogik jamoa birgalikda aniq reja asosida hamjihatlik bilan faoliyatlarini tashkil etishlari orqali mutaxassisni saflarida saqlab qolishlari mumkin. Mazkur faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirishda psixologni salbiy harakatlari alohida e'tiborga loyiq hisoblanadi. Ijtimoiy faoliyatda har bir shaxs bilan yuzaga kelishi mumkin bo'lgan kasbiy so'nish ma'lum bir vaqt oralig'ida o'tib ketish tabiiy hol hisoblanadi. Agar unga ijobiy yo'l-yo'riq ko'rsatish orqali yordam ko'rsatish mumkin.

Adabiyotlar

1. G'oziyev E.G'. Oliy maktab psixosi. -T.: «O'qituvchi», 1997, 197-b.
2. Qodirov K.B. "Kasb tanlashga tayyorlashgarlikning psixologik jihatlar va professional loyihalar". -Toshkent: 2001, 36-b.
3. Shakarboyeva S. Bo'lajak o'qituvchilarda o'z istida ishlash faoliyatini tarbiyalashning ijtimoiy - psixologik xususiyatlari. // Jurnal Pedagogiki i psixologii v sovremennom obrazovanii. 2022, - T. 2. № 6.
4. Ушинский К.Д. Избранные педагогические сочинения. /Человек как предмет воспитания. Опыт педагогик антропология (1861). -М.: Академии наук РСФСР, 1945. -С.475.
5. Abdulakimovna S.S. 2021. O'qituvchilarning o'zini-o'zi rivojlanishi kasbiy kompetentlikni oshirish. Jahon ijtimoiy fanlar xabarnomasi, 3(10), 58-60.
6. Shakarboyeva S. Bo'lajak o'qituvchilarda o'z ustida ishlash faoliyatini tarbiyalashning ijtimoiy-psixologik JHATLARI //Jurnal Pedagogiki i psixologii v sovremennom obrazovanii. 2022, -T. 2. № 6.
7. Botirova D.B. Pedagogik faoliyatda kasbiy so'nish jarayonining ijtimoiy - psixologik asoslari. // Jurnal Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar. 2023, -T. 2. № 3.

REZYUME. Mazkur maqolada shaxsning kasbiga nisbatan faolligi va qiziqishini so'nishi mexanizmlariga e'tibor qaratilgan, shu bilan birga mazkur holatdagi shaxslarga qanday yordam berish yo'llariga to'xtalib o'tilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье основное внимание уделяется механизмам, посредством которых у человека угасает активность и интерес к профессии, и в то же время акцентируется внимание на том, как помочь людям в данной ситуации.

SUMMARY. This article focused on the mechanisms of a person's activity and interest in professional activities, while also focusing on how it can help individuals in this situation.

КИЧИК МАКТАБ ЁШИДАГИ ЎҚУВЧИЛАРДА АГРЕССИВ ХУЛҚ-АТВОР ШАКЛЛАНИШИДА ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИНИНГ ЎРНИ

А.Б.Конратбаева – таянч докторант

Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: кичик мактаб ёш даври, агрессия, агрессив хулқ-атвор, оммавий-ахборот воситалари, ўқувчи, ота-она, «Мажуд бўлмаган ҳайвон» проектив методикаси, оммавий маданият.

Ключевые слова: младший школьный возраст, агрессия, агрессивное поведение, СМИ, ученик, родитель, проективная методика «несуществующее животное», массовая культура.

Key words: primary school age, aggression, aggressive behavior, media, pupil, parents, projective technique "non-existent animal", popular culture.

Бугунги куннинг долзарб муоммолари каторида агрессив хулқ-атвор муоммоси жаҳон ва маҳаллий тадқиқотчилар томонидан чуқур ўрганилиб келинмоқда. Ҳозирги кунда ахборот-технологиялари ривожланган даврда жамиятнинг барча қатламларини, шу жумладан кичик мактаб ёши давридаги ўқувчиларни ҳам ўз домига тортмасдан қолмайди. Телевидение, телефон, интернет, ижтимоий тармоқлар орқали ҳар қандай ёшдаги инсон ва албатта ўқувчилар ўзларига керакли, кераксиз, зарарли видео лавҳаларни, кинолардаги салбий образли қаҳрамонларни ўзларига қабул қилиб олмақда. Биз айнан кичик мактаб ёши давридаги ўқувчиларда оммавий ахборот воситаларининг агрессив хулқ-атворни шаклланишига таъсири ҳақида ўрганаёلمиз. Бу ёш давридаги ўқувчилар таъсирчан ва эмоционал бўлиб, уларда олий ҳислар: эстетик, маънавий ва ахлоқий ҳислар шаклланади, ахлоқий жиҳатдан барқарор эмаслик ва кечинмаларнинг доимий эмаслиги кўзга ташланади. Шу билан бирга улар тажрибасиз томошабинлар сифатида оммавий-ахборот воситаларининг айниқса интернет тармоғининг қурбонига айланишади. Телевизор ёки телефон экранда содир бўлаётган воқеаларни баҳолаш учун боланинг қиймат муносабатлари ҳали етарли даражада ривожланмаган бўлади. Кўп ҳолларда ўқувчининг томоша қилаётган лавҳа қаҳрамонининг агрессив ҳаракатлари (талончилик, жанжал, қотиллик, қуролда ўқ отиш, уриш ва бошқалар), унинг «ғалабаси» ўқувчида яхшилик ва ёмонлик

ўртасидаги фарқни англамасликга олиб келиши мумкин.

Статистика маълумотларига кўра АҚШда «Р» белгили яъни 17 ёшдан кичиклар кўриши тақиқланган видео ўйинларнинг 80%, тақиқланган видео ўйинларнинг 70% 17 ёшдан кичик бўлган болаларга сотилмоқда. Бизнинг юртда бундай нарсалар давлат томонидан ҳимоя қилинади. Лекин, интернет тармоғидаги ҳар хил агрессив ҳаракатлар тасвирланган видео лавҳаларни ўқувчилар томонидан томоша қилинишини чеклаб бўлмайди. Зеро, ҳамма ота-оналар ҳам фарзандларининг телевизорда нимани томоша қилишига, қулоқчинда нимани эшитаётганига, қандай компьютер ўйинларини ўйнашига, қандай кино қаҳрамонларни севишига, телефонда ким билан гаплашаётганига, ижтимоий тармоқларда қандай гўруҳ, каналларга аъзо бўлганликларига етарлича эътибор бера олмайдилар. Шундан кўриниб турибдики, ўқувчилар зўравонлик, агрессив хатти-ҳаракатлар тасвирланган жангари кинолар, мультфильмлардаги саҳналарни томоша қилиб, улардаги қаҳрамонларга тақлид қила бошлайди.

Боланинг қандай униб-ўсиши ота-онага боғлиқ. Абу Ҳурайра (разияллоху анху)дан ривоят қилинган қуйидаги ҳадисда Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам марҳамат қилиб, дедилар: «Ҳар бир гўдак албатта тоза фитратда (яъни Ислоҳ фитратида) туғилади. Лекин ота – онаси уни ё яҳудий, ё насроний, ё мажусий қилади. Бунинг мисоли шуки, чорва ҳайвони барча аъзолари мукамал бўлган ҳайвонни туғади. Ёки сиз

лар кулоқ-бурни кесилган ҳолда туғилган ҳайвонни биласизларми?..»

Юқоридаги оят ва ҳадис ота-оналарнинг бола тарбиясидаги ўрни нақадар катталигини очиқ-равшан кўрсатиб турибди. Ўзининг кетидан солиҳ фарзанд қолишини истаган ҳар бир мусулмон боласининг тарбиясига ёшлиқдан жуда каттиқ киришиши ва уни ҳар қандай зарарли ташқи таъсирлардан ҳимоя қилиши керак [4].

Биз тадқиқот ишини ўтказиш мобайнида Тошкент шаҳри Миробод тумани 175-сонли ва Олмазор тумани 249-сонли, Қарши шаҳар 11-сонли ва Қарши шаҳар Кўкдала туманидаги 20-сонли, Нукус шаҳар 18-сонли ва 32-сонли умумтаълим мактабларининг 2 ва 4-синф ўқувчиларида «Мавжуд бўлмаган ҳайвон» проектив методикасини ўтказдик. Уларга, умуман дунёда мавжуд бўлмаган ҳайвон расмини чизишни топширганимизда уларнинг айримлари АҚШ киноижодкорлари томонидан ишлаб чиқилган «Уэнсдэй» сериалидаги қаҳрамонларни айниқса кўрқинчли, юрадиган ва гапирадиган кўлни тасвирлаган, айримлари эса «Poppy Playtime» хоррор жанрдаги компьютер ўйинининг бош қаҳрамони Хагга-Ваггини тасвирлаган.

Расмдаги агрессивликни билдирувчи жиҳатлар	Синалувчилар сони (фонзда)
Оғиз тишлар билан тасвирланиши	45,4 %
Ҳайвон бошида шохлар, ўсмалар тасвирланиши	18,7 %
Тирноқ, туқлар бўлиши	11,7 %
Қалқон, қобиклар, тумшуклар бўлиши	10,3 %
Контур чизикларнинг каттиқ босиб чизилиши	5,4 %
Игна қаби учли нарсалар, тигли қуроллар тасвирланиши	4,9 %
Юқорилаб кетаётган чизиклар	3,6 %

Юқорида келтирилган жадвалдан кўриш мумкин-ки синалувчиларнинг 45,4 % и мавжуд бўлмаган ҳайвонни тишлари билан тасвирлаган. Демак, тадқиқотимиз шу синалувчиларда агрессиянинг вербал тури борлигини билдиради. 18,7 % синалувчилар ҳайвон бошини шохлар, ўсмалар билан чизган, яъни ула-атвор қийин вазиятда психологик ҳимоя реакц-яси сифатида юзага келади. 11,7 % синалувчилар расмида тирноқ, туқлар бўлиши агрессивлик даражасининг юқорилигини, 10,3 % синалувчилар ҳайвонни қалқон, қобиклар, тумшуклар билан чизган, бу ҳам ўз-ўзини ҳимоя қилиш тарзида намоён бўлади. Синалувчиларнинг 5,4 % и контур чизикларни каттиқ босиб чизилганлиги бирор нимадан кўрқиб, ҳаво-тирни, жисмоний агрессияни англатади. 4,9 % синалувчида эса игна қаби учли нарсалар, тигли қурол

Адабиётлар

1. Жумаев Э.Т Ёшларга мафкуравий тарбия мазмунини сингдириш орқали «оммавий маданият» таъсиридан ҳимоялаш. «ЗАМОНАВИЙ ТАЪЛИМ» 2019, 6(79) 74-6.
 2. Ильясова В.И. Влияние телевидения и средств массовой информации на детей дошкольного возраста. «символ науки» №4 2016. –С. 108.
 3. Расулова З.А. Ёш авлодни тарбиялашда оммавий ахборот воситаларининг ўрни. «Замонавий таълим» 2021, 6 (103) 15-6.
 4. Тадқиқот: Телевизор бола тарбиясига қандай таъсир қилади? // islaminstitut. uz/?p=3447.
- РЕЗЮМЕ.** Ушбу мақолада кичик мактаб ёши давридаги ўқувчиларда агрессив хулқ-атвор намоён бўлишида оммавий ахборот воситаларининг ўрни ва тадқиқот натижаларидан кичик намуна келтирилган.
- РЕЗЮМЕ.** В данной статье представлена небольшая выборка результатов проведенного исследования и роли средств массовой информации в проявлении агрессивного поведения у учащихся младшего школьного возраста.
- SUMMARY.** This article presents the results of the study and the role of the media in the manifestation of aggressive behavior in primary school age pupils.

лар тасвирланган бўлиб, бу болани юқори шахслар, (оиланинг катталари, ўқувчилар, ота-оналарга қарши) таъкибловчи ва мажбур этувчидан ҳимояланиш кўринишида пайдо бўлади. 3,6 % Синалувчилар расмида юқорилаб кетаётган чизиклар келтирилган, бу ҳам агрессивликни билдиради.

Оммавий маданият – кўп ҳажмда саноат усулида ишлаб чиқариладиган маданият элементларининг умумжаҳон эҳтиёжларини қондирувчи мажмуидир. Бугунги замонавий фан «Оммавий маданият»нинг (инглизча-mass culture) туб замирида тижорат, моддий манфаатдорлик борлигини эътироф этади. Бу турмуш тарзимизга оммавий ахборот-воситалари ва бошқа воситалар орқали тарғиб-ташвиқ қилинади, тарқатилади, амалга оширилади. Оммавий маданият мазмунини замонавий саноат ишлаб чиқарилиши, кино, телевидение, китоблар, газеталар, журналлар, спорт, туризм ва бошқалар ташкил этади. У маҳсулотларни истеъмол қилиш-оммавий истеъмолдир, чунки мазкур маданиятни истеъмол қиладиган аудитория-катта заллар, стадионлар, киноэкран, телевидение ишқибозларидан иборат бўлган оммавий аудиториядир [1].

ОАВ муҳим психологик омил бўлганлиги туфайли интернет, телевизион мулоқот жараёнига таъсир кўрсатади. Ҳар бир субъектда “идеал кўрсатув” ёки “идеал интернет сайт ёки канал” образининг мавжудлиги уни яратилаётган кўрсатув ёки каналда рўёбга чиқаришга интилиш, реал дрок этилаётган телекўрсатув ёки канал билан солиштириш коммуникацияни тартибга солишнинг механизми ҳисобланади. Ҳозирда дунё ОАВларида тарқатилаётган ахборотларнинг аксарияти манипуляцияга қаратилган бўлиб, ОАВ хусусан, интернет бугунги кунда ёшларнинг асосий маълумот ва ахборот манбаига айланган [3].

Баъзи психологларнинг фикрича, мактабгача ёшдаги болаларда зўравонлик саҳналарини мунтазам кўриш ҳиссий туйғуларни сўсайтиришини, болаларда шафқатсизлик ривожланишини ва уларда агрессив хатти-ҳаракатлар сценарийси шакллана бошлашини, жамиятга кириб, бола экранда кузатган тажовузкорлик усулини ёслаши ва кўрган нарасига тақлид қила бошлашини таъкидлайдилар [2].

Болалар интернет орқали ўзининг ёш ва психологик хусусиятларига мос келмайдиган маълумотлар билан танишмоқда, жангариликни, агрессивликни тарғиб этувчи турли хил ўйинларни ўйнаш орқали ўзларининг онг ости соҳасида агрессив хулқнинг шаклланишига сабаб бўлмоқдалар. Ота-оналардан шуни сўраб қолардики, ўз фарзандларининг телефонда ёки телевизорда, ижтимоий тармоқларда нималарни кўриши, кимлар билан гаплашишига эътиборлироқ бўлишлар зарур.